

УДК 330

JEL classification: E44, E51, F21,
F32, F34**Наталія БОТВИНА**

доктор економічних наук,
професор,
кафедра менеджменту організацій,
Одеський регіональний інститут
державного управління НАДУ при
Президентіві України, Україна
E-mail: nataliabotvina@ukr.net

© Наталія Ботвіна, 2020

Отримано: 05.11.2020 р.
Прорецензовано: 22.11.2020 р.
Рекомендовано до друку: 16.12.2020 р.
Опубліковано: 16.12.2020 р.

Ця стаття розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0, яка дозволяє необмежене повторне використання, розповсюдження та відтворення на будь-якому носії, за умови правильного цитування оригінальної роботи.

Наталія Ботвіна (Україна)

ІНТЕГРАЦІЯ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ В СВІТОВУ ФІНАНСОВУ СИСТЕМУ

АНОТАЦІЯ

У статті розкрито процес інтеграції вітчизняних банків в світову фінансову систему. Актуальним питанням сьогодення є інтеграція діяльності вітчизняних комерційних банків у світову фінансову систему, яка характеризується процесами глобалізації. Глобалізація – процес всесвітньої економічної, політичної і культурної інтеграції, основними характеристиками якого є світовий поділ праці, міграція у світових масштабах грошових, людських і виробничих ресурсів, стандартизація законодавства, економічних і технологічних процесів, а також зближення культур різних країн. Для економічних аспектів глобалізації характерні вільна торгівля, вільний рух капіталу, зниження податків на прибуток підприємств, простота переміщення галузей промисловості між різними державами в інтересах зменшення витрат на працю і природні ресурси тощо.

Ботвіна Н. О. Інтеграція вітчизняних банків в світову фінансову систему. *Економічний аналіз*. 2020. Том 30. № 3. С. 56-62.

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2020.03.056>

Ключові слова: інтеграція; глобалізація; банківська система; Всесвітній банк; кредитування.

UDC 330

Natalia Botvina (Ukraine)

JEL classification: E44, E51, F21, F32,
F34

Natalia BOTVINA

*Doctor of Sciences (Economics),
Professor,
Department of Management of Organizations,
Odessa Regional Institute of Public
Administration of NAPA under the President of
Ukraine, Ukraine*
Email: nataliabotvina@ukr.net

© Natalia Botvina, 2020

Received: 05.11.2020
Revised: 22.11.2020
Accepted: 16.12.2020
Online publication date: 16.12.2020

This is an Open Access article, distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 license, which permits unrestricted re-use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

INTEGRATION OF DOMESTIC BANKS IN THE WORLD FINANCIAL SYSTEM

ABSTRACT

The article reveals the integration of domestic banks into the global financial system. An urgent issue today is the integration of the activities of domestic commercial banks into the global financial system, which is characterized by globalization processes.

Globalization is a process of global economic, political and cultural integration, the main characteristics of which are the world division of labor, global migration of monetary, human and productive resources, standardization of legislation, economic and technological processes, as well as the convergence of cultures of different countries. The economic aspects of globalization are characterized by free trade, free movement of capital, reduction of taxes on the profits of enterprises, ease of movement of industries between different states in order to reduce the costs of labor and natural resources, etc.

Botvina, N. (2020). Integration of domestic banks in the world financial system. *Economic analysis*, 30 (3), 56-62.

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2020.03.056>

Keywords: integration; globalization; banking system; World Bank; lending.

Вступ

Інтеграційні процеси у банківському секторі характеризуються впровадженням у діяльність банків програм інституціонального розвитку, систем модернізації і автоматизації, міжнародної банківської стандартизації, реалізація яких сприяє формуванню загальнонаціональної клірингової системи, отриманню права кредитування за рахунок кредитів Всесвітнього банку та інших міжнародних кредитних ліній.

Програми інституціонального розвитку передбачають три способи надання технічної допомоги вітчизняним банкам, а саме: встановлення відносин із закордонним банком-близнюком; залучення міжнародної консалтингової фірми; співробітництво з банком-близнюком і міжнародною консалтинговою фірмою.

Інтеграційні процеси пов'язані з удосконаленням нагляду і контролю за діяльністю вітчизняних банків, що передбачає створення ефективної системи контролю, удосконалення відповідних законів, норм та інструкцій, а також підготовку кадрів для забезпечення такого контролю. Передбачається ознайомлення з міжнародними стандартами розрахунків, бухгалтерського обліку та аудиту, надання технічної допомоги при підготовці кадрів, реформування системи банківських розрахунків і бухгалтерського обліку, створення Палати аудиторів.

Аналіз останніх досліджень

Значний внесок у розробку питань ефективного функціонування банківської системи в умовах фінансової глобалізації зробили сучасні західні економісти Марковіц Г., Мертен Р., Мишкін Ф., Петерс Е., Роуз П., Фабозци Ф., Фома Ю., Фішер І., Шарп У. Дослідженню теорії та практики організації функціонування комерційних банків України в умовах наближення до міжнародних стандартів, сприяють праці вітчизняних вчених-економістів Андрущенко В., Білоруса О., Боринця С., Будкіна В., Гаврилюка О., Гальчинського А., Геєця В., Даниленка А., Кістерського Л., Клочка В., Лук'яненка Д., Новицького В., Пахомова Ю., Плотнікова О., Поручника А., Рогача О., Румянцева А., Сікори В., Степаненка В., Унковської Т. Є., Федосова В., Філіпенка А., Шарова О., Шниркова О., Юрія С. та інших. Серед російських вчених слід виділити роботи Басова А., Колеснікова В., Львова Ю., Міркіна Я., Торкановського В. та інших.

Мета статті

Мета статті полягає в системному дослідженні впливу фінансової глобалізації на ефективне функціонування банківської системи України, що

актуалізує тематику статті ставить питання необхідності формування дієздатної фінансової стратегії здійснення операцій комерційними банками України в умовах фінансової глобалізації.

Виклад основного матеріалу

Інтеграція банку у міжнародну банківську систему полегшується, якщо забезпечити такі умови: внутрішнє валютне законодавство відповідає світовим стандартам; керівництво банку розуміє світові тенденції розвитку міжнародної банківської діяльності і, відповідно до них, формує стратегію розвитку банку.

Інтеграція банку у міжнародну банківську систему містить три етапи:

1. Розробка плану виходу на ринок, яка містить аналіз внутрішніх потреб і можливостей комерційного банку, за такими напрямками:

- цілі виходу банку на ринок промислово-розвинених країн;
- фінансове забезпечення організації та функціонування закордонної структури банку;
- наявність кваліфікованого персоналу.

2. Аналіз існуючих норм і правил промислово-розвинених країн, що регламентують діяльність іноземних банків на їхній території, з погляду найбільшої легкості для входження українського комерційного банку на їхній ринок.

3. Аналіз внутрішнього законодавства, що регламентує можливість виходу комерційного банку на ринок промислово-розвинених країн, за такими напрямками:

- порядок надання Центральним банком дозволів уповноваженим банкам на участь у статутному капіталі банків та інших кредитних організацій за кордоном, а також відкриття філій за кордоном;
- відповідність внутрішнього законодавства міжнародним стандартам і капіталу банків, що діють більше, ніж в одній країні.

Варіантом інтеграції вітчизняних банків у світову фінансову систему є така послідовність дій:

- провести лібералізацію закордонної діяльності вітчизняних банків;
- на основі сприятливої кон'юнктури світового ринку нарощувати власні інвестиції за кордоном, кооперуючи зусилля з підприємствами, продукція яких користується попитом на відповідних зовнішніх ринках;
- якісно удосконалити структуру, географію, форми, характер і види операцій закордонної мережі банку.

В цьому випадку, кількісним показником оцінки інтеграції банку у світову фінансову систему є чиста інвестиційна позиція, що визначається як різниця між іноземними активами і пасивами.

Вступ України до СОТ сприяє подальшому розвитку інтеграційних процесів на ринку банківських продуктів і послуг, оскільки надає новий імпульс розвитку продуктового ряду банків, приносить на ринок нові капітали, світові стандарти якості банківського обслуговування, полегшує вихід вітчизняних банків на світовий ринок фінансових послуг. При цьому доцільно формувати гнучку політику доступу іноземних учасників на фінансовий ринок України, яка містить такі положення:

- надання національного режиму таким банкам-резидентам;
- стимулювання приходу іноземних банків на вітчизняний ринок у формі банків-резидентів;
- поступове зняття в середньостроковій перспективі обмежень на операції з фізичними особами, а в довгостроковій – збільшення квоти участі іноземного капіталу у вітчизняній банківській системі.

Інтеграція банків у світову фінансову систему заснована на одержанні міжнародних рейтингів і аудиторських висновків провідних спеціалізованих компаній, встановленні кореспондентських відносин з іноземними банками, виході на міжнародні фінансові ринки, взаємодії з міжнародними фінансовими організаціями.

В умовах глобалізації світової економіки зростає значення банківських продуктів і послуг з обслуговування зовнішньоекономічної діяльності, збільшується обсяг консультаційних, управління активами з використанням сучасних інформаційних технологій, інвестиційних, інформаційних послуг, зростає роль послуг у сфері фінансового консультування. Банки здійснюють значні інвестиції в розвиток інформаційних технологій. Світова практика свідчить, що, в середньому, частка витрат на комп'ютеризацію складає більше, ніж 27 % від загального кошторису річних витрат банку.

Однією з проблем світових банків є реструктуризація філійної мережі, оскільки сучасні системи управління багато-філійними банками мають суттєвий недолік, а саме: збільшення вартості банківських продуктів та послуг і виникнення додаткових витрат. Тому, канали збуту повинні, з одного боку, забезпечувати оптимальний рівень продажів, з іншого, – сприяти зниженню витрат. Сучасні банки вирішують зазначену проблему за допомогою використання новітніх банківських інформаційних систем, здійснення платежів SWIFT, Інтернету, Інтернет-банкінг, банківська інформаційна система (БІС) мобільного зв'язку тощо.

Виникає необхідність постійного контролю ефективності каналів збуту банківських продуктів. Ефективність каналів збуту банку залежить від рівня інформаційних технологій, міри стандартизації

банківських продуктів і послуг, їхньої якості. Обслуговування клієнтів у сучасному комерційному банку характеризується протиріччям між стандартизованими банківськими продуктами і послугами та послугами з інтенсивним консультуванням і мікросегментуванням.

Стратегічним завданням оптимізації каналів збуту банку є встановлення рівноваги між трьома варіантами реалізації банківських продуктів:

- продукти і послуги з активними консультаціями;
- стандартизовані базові продукти і послуги без консультацій;
- вирішення фінансових проблем клієнтів з мікросегментуванням та інтенсивними консультаціями.

Диверсифікованість банківської діяльності за рахунок надання позабалансових послуг обумовлена підвищенням ролі консультаційних та інформаційних послуг. Значно збільшилися консультаційні послуги в галузі фінансового консультування, злиття і поглинання, пошуку стратегічного інвестора, міжнародного податкового планування, приватизації і банкрутства.

Збільшення позабалансових послуг пов'язане з ростом кількості інформаційних послуг. В умовах сучасної світової фінансової системи інформаційні ресурси трансформуються в реальні економічні ресурси, інформаційні послуги перетворюються в об'єкт споживання і виробництва, у результаті чого банк виконує функції інформаційного і консультаційного центру для клієнтів.

Важливе місце в розширенні продуктового ряду банків займають послуги на ринку позичкових капіталів, оскільки вони забезпечують банку значну частку процентних доходів і ліквідності.

В умовах глобалізації значно збільшилася частка нових банківських послуг з кредитування транснаціональних корпорацій. Так, великі банки з розгалуженою міжнародною мережею надають клієнтам право обирати країну, валюту і процентну ставку кредиту. Такий тип кредитування одержав назву мультивалютної кредитної лінії. Велику популярність здобувають мульти-опційні кредитні лінії – поєднання звичайних кредитних ліній із правом позичальника обирати різні інструменти фінансового ринку, що дозволяє клієнтові обирати із широкого кола банківських продуктів і послуг найбільш дешеві джерела фінансування.

Чітко позначилася тенденція до збільшення банківських продуктів і послуг на ринку позичкових капіталів, де банк виступає посередником між позичальником і кредитором, причому ці елементи продуктового портфеля належать до розряду позабалансових, а саме: гарантійні кредитні листи та інші фінансові гарантії, сек'юрітизація, продаж позик.

Сек'юритизація (активів) – перерозподіл ризиків шляхом трансформації активів банку – позик та інших активів – у цінні папери для продажу інвесторам. Банк емітує цінні папери від власного імені або через дочірні установи, однак такі папери «прив'язуються» до конкретних активів банку – сплата доходу та погашення цінних паперів залежить від отримання банком доходу та основної суми кредитів.

Перважно, сек'юритизацію застосовують до банківських кредитів, даючи змогу банкам передавати кредитний ризик іншим учасникам ринку – інвесторам, які купують цінні папери. Крім того, за допомогою сек'юритизації банк може здійснити трансферт ризику зміни відсоткової ставки та ризику дострокового погашення кредиту. Процес сек'юритизації дає змогу перемістити балансові активи банку за баланс, тобто є одним із видів позабалансової діяльності банку.

Сек'юритизація активів знижує рівень ризиковості банку, поліпшує якість активів, дає змогу підвищити, за інших рівних умов, показники адекватності капіталу.

У процесі сек'юритизації беруть участь кілька сторін: банк як ініціатор продажу пакета кредитів; компанія, яка займається емісією цінних паперів; гарант (страхова компанія); інвестори (фізичні чи юридичні особи), які купують цінні папери на ринку. Перед розміщенням пакета цінних паперів на ринку компанія-емітент має отримати підтримку гаранта, який виконує функцію страхування емітованих цінних паперів. Часто така підтримка надається у формі урядових гарантій чи акредитивів великого банку. Відтак цінні папери розміщуються на ринку, а отримані від їх продажу кошти починають надходити до гаранта та компанії-емітента, які передають їх банку-ініціатору.

Таким чином, банк отримує готівкові кошти на загальну суму пулу сек'юритизованих кредитів. Банк продовжує обслуговувати ці кредити (які стають позабалансовими зобов'язаннями банку), тобто проводити розрахунки з позичальниками, отримувати кошти від погашення основної суми боргу та відсотків. Отримані грошові потоки банк направляє емітенту цінних паперів, який, своєю чергою, переказує їх інвесторам, тобто виплачує дохід за цінними паперами. Отже, потік грошових коштів починає надходити до інвестора, коли позичальники виплачують основну суму боргу та відсотки банку-ініціатору.

Процедура сек'юритизації дає змогу банку здійснити трансферт кредитних ризиків (передати ризик іншим учасникам ринку), оскільки разом із власністю на кредити та надходження за ними до інвесторів, які придбали цінні папери на ринку,

переходить і кредитний ризик. У разі неповернення кредитів збитків зазнають інвестори.

Загальне збільшення посередницьких банківських послуг на ринку позичкових капіталів обумовлене тим, що корпорації, з метою економії на банківському відсотку, прямо здійснюють запозичення на міжнародних ринках капіталу за допомогою облігаційних позик та інших інструментів фінансового ринку. Цей факт істотно вплинув на перерозподіл елементів продуктового портфеля у бік збільшення посередницьких послуг на ринку позичкових капіталів і зменшення кількості класичних кредитних продуктів і послуг.

Зазначені тенденції розвитку банківського сектору у поєднанні зі збільшенням обсягів світової торгівлі, з активізацією процесів злиття і поглинання в промисловості та фінансовій сфері, лібералізацією капітальних потоків і транснаціоналізацією обумовили зростання кількості міжнародних банківських послуг. До міжнародних банківських послуг належать послуги, пов'язані з банківським обслуговуванням зовнішньоекономічної діяльності клієнта.

Міжнародні банківські послуги за міжнародними розрахунками розвиваються в напрямку мінімізації ризиків, завдяки використанню сучасних фінансових інструментів, і надаються разом з пакетами інших послуг – з кредитування, поручительства, консультування. Базові послуги мають уніфікований характер.

Процеси злиття і поглинання здійснюються за участю банків і сприяють збільшенню міжнародних консультаційних та інвестиційних банківських послуг. Прикладом є Інтернет-проекти з надання консультаційних послуг за принципом «самоконсультування», коли на базі структурованого алгоритму «питання/відповідь» користувач автоматично тримає рекомендації щодо оптимальної структури інвестицій.

Транснаціоналізація промислового виробництва є основною причиною транснаціоналізації банківської діяльності. Поява іноземних філій і представництв сприяє розширенню спектру міжнародних банківських послуг.

В умовах інтеграції вітчизняних банків у світову фінансову систему першорядне значення має організація розрахунків. Для організації міжнародних розрахунків розроблені різні платіжні системи, починаючи від глобальних, таких як SWIFT, і закінчуючи системами, заснованими на кореспондентській мережі окремих банків. Та або інша платіжна система має свої особливості, які безпосередньо впливають на конкурентоспроможність міжнародних розрахунково-платіжних банківських послуг.

Міжнародні розрахунки в ЄС здійснюються за допомогою однієї з таких платіжних систем:

трансєвропейської автоматизованої експрес-системи валових розрахунків у режимі реального часу – TARGET; Європейської клірингової системи (ЄКС) при Європейській банківській асоціації (ЄБА); національних платіжних систем; між-банківських платежів через систему кореспондентських відносин і клірингу, яку організовано великими європейськими банками.

Поряд із діючими платіжними системами, банки країн-членів ЄС надають традиційні послуги при здійсненні платежів через систему кореспондентських відносин. Цей вид платіжних послуг орієнтований на середні і дрібні банки. Транснаціональні банки надають банкам-кореспондентам платіжні послуги, які засновані на використанні власних локальних мереж – філій, дочірніх банків і кореспондентських рахунків лоро. Такі мережі забезпечують швидкість проведення розрахунків і мінімальну комісійну винагороду внаслідок проведення міжбанківських проводок по внутрібанківським кореспондентським рахункам лоро.

Основними конкурентами транснаціональних банків Західної Європи на ринку розрахунково-платіжних послуг є американські банки. У США функціонують дві великі платіжні системи – ФЕДВАЕЙР (FEDWIRE) і ЧІПС (CHIPS), що здійснюють більш 70 % усіх переказів від загального обсягу вихідних клієнтських платежів у доларах. Приблизно 50 % платежів у системі ФЕДВАЕЙР – міжбанківські операції, 20 % – угоди з євродоларами, 20 % – комерційні платежі.

Аналогічно європейським банкам, банки США велику увагу приділяють мінімізації ризиків у системі розрахунків. Одним із ефективних інструментів хеджування таких ризиків є односторонній кредит за овердрафтом, котирування

якого здійснюються на американському міжбанківському ринку. У результаті, наданий американськими банками односторонній кредит за овердрафтом унеможливує появи «ефекту доміно» при фінансовій неспроможності одного з учасників платіжної системи.

У процесі інтеграції банку в світову фінансову систему важливе значення має група міжнародних розрахунково-платіжних банківських послуг за зовнішньоторговельними контрактами клієнтів, а саме: здійснення авансових платежів; оплата після відвантаження; торгівля по відкритому рахунку; відкриття і підтвердження акредитивів; послуги інкасо.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Розвиток філійних мереж дозволяє розширити та диверсифікувати коло корпоративних клієнтів і позичальників, наростити обсяги залучених засобів приватних вкладників, підвищити швидкість міжрегіональних розрахунків, що відображається на структурі операцій таких банків. Операції банків, які реалізують внутрішньоорієнтовану стратегію розвитку, характеризуються високою кредитною активністю та інтенсивним залученням засобів населення.

Таким чином, тенденції розвитку світової фінансової системи, а саме: глобалізація, інтернаціоналізація, інституціоналізація, дезінтермідація, загострення міжнародної конкуренції, інтеграція, конвергенція, інформатизація і комп'ютеризація, концентрація світових ринків, – сприяють збільшенню міжнародних банківських послуг та відкривають широкі можливості для зовнішньоекономічної діяльності банків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лукашевич В. М. Глобалістика. Львів: Новий світ-2004. 227 с.
2. Ряжнов О. Міжнародні фінансові потоки. Київ: Діло, 2007, 356 с.
3. Білорус О. Г., Костенко Ф. В. Глобалізація фінансових ринків. Київ, 2006. 75 с.
4. Гумен І. Складові банківських рейтингів: науково-практичний аспект. *Вісник НБУ*. 2017. № 1. С. 57-59.
5. Лазепка В. Інвестиційні банки. *Банківська справа*. 2016. № 6. С. 47-49.
6. Schmukler S. Financial Globalization and Debt Maturity in emerging economies. World Bank, 2008. 29 p.
7. Луцишин З. О. Інтернаціоналізація потоків капіталу – основа фінансової глобалізації. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*: Збірник наукових праць. Випуск 30. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка Інститут міжнародних відносин. 2011. С. 81-96.

REFERENCES

1. Lukashevych, V. M. (2004). *Hlobalystyka* [Globalism]. Lviv: Novyi svit-2004 [in Ukrainian].
2. Riazhnov, O. (2007). *Mizhnarodni finansovi potoky* [International financial flows]. Kyiv: Dilo [in Ukrainian].
3. Bilorus, O. H., & Kostenko, F. V. (2006). *Hlobalizatsiia finansovykh rynkiv* [Globalization of financial markets]. Kyiv [in Ukrainian].

4. Humen, I. (2017). Skladovi bankivskykh reitynhiv: naukovopraktychnyi aspekt [Components of bank ratings: scientific and practical aspect]. *Visnyk NBU – Bulletin of the NBU*, 1, 57-59 [in Ukrainian].
5. Lazepka, V. (2016). Investytsiini banky [Investment banks]. *Bankivska sprava – Banking*, 6, 47-49 [in Ukrainian].
6. Schmukler, S. (2008). Financial Globalization and Debt Maturity in emerging economies. World Bank, 2008.
7. Lutsyshyn, Z. O. (2011). Internatsionalizatsiia potokiv kapitalu – osnova finansovoi hlobalizatsii [Internationalization of capital flows – the basis of financial globalization]. *Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn – Current issues of international relations*, 30, 81-96.